

รายงานการวิจัย

เรื่อง

“พลังประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อการพัฒนาชุมชน”

กรณีศึกษาชุมชนอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

คณะผู้วิจัย

นายเอี่ยม ทองดี สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล

นางสาววราภรณ์ ศรีสุพรรณ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

นายแพทย์วัฒนา เทียมปฐม โรงพยาบาลพุทธมณฑล อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

นายเสถกภูมิ วรรณิมาพันธ์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขต อำเภอพุทธมณฑล

นายสำเร็จ อยู่ประจำ โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

นางสาววิไลวรรณ โอรส สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

REPORT

“The Power of Local History and Community Development”

**Case Study : Amphur Phuttamonton Community,
Nakhonpatom Province.**

Researchers

Mr. Iam Thongdee.

Institute of Language and Culture for Rural Development, **Mahidol University.**

Miss. Varapon Sisupan. Faculty of Humanity and Social Science, **Mahidol University.**

Mr. Wattana Teimpatom. Phuttamontol Hospital, Nakhonpatom Province.

Mr.Selaphum Voranimanon. Institute of Royal Technology, Salaya. Nakhonpatom Province.

Mr.Samreong Yupracham. Mahidol Vitayanuson School. Nakhonpatom Province.

Miss. Viliwan Orot. Primary School Office, Amphur Phuttamontol, Nakhonpatom Province.

รายงานการวิจัย

เรื่อง

“พลังประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อการพัฒนาชุมชน”

กรณีศึกษาชุมชนอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง“พลังประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อการพัฒนาชุมชน”กรณีศึกษาชุมชนอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์บุคคล กลุ่ม และการจัดเวทีสนทนา โดยมีผู้ศึกษาสองประเด็นหลักคือ มีเหตุการณ์ใดบ้างที่จัดเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และเหตุการณ์เหล่านั้นเป็นพลังต่อการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนในลักษณะอย่างไรบ้างหรือไม่ ซึ่งผลการศึกษาพบว่ามีความหมายหลายอย่างที่เกิดขึ้นและจัดได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นทั้งโดยตรงและโดยอ้อม และพบว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เกี่ยวกับอาณาจักรสุพรรณภูมิ,อาณาจักรทวารวดี,พระพุทธศาสนา,พระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรี,หน่วยงานภาครัฐ,การเมืองการปกครอง,กรุงเทพมหานคร, และเหตุการณ์ทั่วไป เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในท้องถิ่น โดยเกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน ทั้งในส่วนตัวและไม่ดี แต่ชุมชนไม่ได้ตระหนักในความสำคัญของพลังดังกล่าว

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ที่สำคัญคือน่าจะเพิ่มคุณค่าความสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อการพัฒนาชุมชนให้มากขึ้น โดยการนำเอามิติทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาใช้เพื่อการพัฒนาชุมชน คนในชุมชนจะได้รู้รากเหง้าความเป็นมาของตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจหวงแหน สำนักรับผิดชอบต่อท้องถิ่นมากขึ้น พร้อมๆ กับการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ

REPORT

“The power of local history and community development: a case study in amphoe Phuttamonton’s community, Nakhon Pathom province.

Abstract

The Research study of “Community Change and Development in Amphur Phuttamonton, Nakhonpatom Province” is the study in view of qualitative research ; data collected from field work and documentary by personal and grouping interview, and groups discussion. It is in order to study two main articles : - which ones are local histories, and how or do they become the power of development and changes or not.

It is found that there were many local histories either directly or indirectly. The local histories that become the most significant factor in development and economic, social, cultural, environment and local resources changes are the events of kingdom of Dhavaravadi and Suwanphum, Buddhism, the king and Chakri dynasty, Government Oganiation, Metropolis and general events ; causes and effects one another both well or not as presented in the report.

The research suggests that the significant point is we have to increase the value of local histories in local development. Use itself to develop communities. It can make them more realize and reserve their original ways of life, feel responsible and proud of their local than usual as well as the various ways of community development.

รายงานการวิจัย

เรื่อง

“พลังประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อการพัฒนาชุมชน”

กรณีศึกษาชุมชนอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

1. บทนำ

เรื่อง “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” น่าจะเป็นองค์ความรู้กลุ่มหนึ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชนอย่างยิ่ง เพราะเรื่องราวต่างๆ ก็คือเนื้อหาสาระของท้องถิ่นที่จำเป็นต้องพัฒนาและใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาโดยตรง เช่น การได้ศึกษาเรียนรู้เรื่องต่างๆ เหล่านี้เป็นการได้เรียนรู้เรื่องราวของตนเองที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในปัจจุบันและส่งผลต่อไปในอนาคตได้ ด้วยเหตุเหล่านี้ ประเด็นดังกล่าวนี้จึงถูกยกขึ้นเป็นประเด็นวิจัย โดยมีหลักการความเป็นมา และความสำคัญ ดังต่อไปนี้

1.1 หลักการ ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

1.1.1 หลักการ

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า “สังคมของมนุษยชาติมีความเจริญก้าวหน้ามาสู่ปัจจุบันได้เพราะได้อาศัยพลังทางประวัติศาสตร์เป็นกลไกหรือปัจจัยสำคัญในกระบวนการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษยชาติให้ก้าวไป ด้วยคุณธรรม จริยธรรม เป็นบรรทัดฐานในการประพฤติปฏิบัติของชุมชนและสังคมมาแต่โบราณ” ทั้งนี้เพราะประวัติศาสตร์จึงมีคุณูปการต่อสังคมและชุมชนในท้องถิ่นต่างๆ หลายประการ เช่น

(1) ประวัติศาสตร์เป็นทั้งโครงสร้างและเนื้อหาสาระที่เป็นรากฐานให้แต่ละสังคมได้เจริญเติบโต และกลายเป็นองค์ความรู้หรือบทเรียนให้ชุมชนหรือสังคมในท้องถิ่นได้เรียนรู้และนำไปใช้ประโยชน์เพื่อสร้างสรรค์ลักษณะต่างๆ ของชุมชนหรือสังคมให้มีความเข้มแข็ง มีพลังเป็นต้นทุนเพียงพอที่จะใช้ในการพัฒนา

(2) เนื้อหาสาระของประวัติศาสตร์กลายเป็นกลไกสำคัญในการปลูกฝังพฤติกรรมแก่บุคคลและสังคม ให้เกิดสำนึกรับผิดชอบ ยอมรับกฎเกณฑ์กติกา ความซื่อ ความดี ความงาม ความพอดี และกรอบแห่งความสุขของสังคม อันเป็นอุดมการณ์หรือเป้าหมายที่สังคมต้องมุ่งมั่นเพื่อเข้าถึง จึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้สมบูรณ์ อดีตที่ไม่ดีระวังไม่ให้ซ้ำรอย ที่ดีต้องทำตาม

1.1.2 ความเป็นมา

จากงานการศึกษาวิจัยเรื่อง “พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอำเภอพุทธรมณฑล จังหวัดนครปฐม”(เอี่ยม ทองดี และคณะ 2539) แสดงให้เห็นว่าพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในพื้นที่ดังกล่าวมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่างๆ ทางประวัติศาสตร์อย่างใกล้ชิด และดูเหมือนว่าเหตุการณ์ต่างๆ ทางประวัติศาสตร์ของชุมชนเหล่านี้มีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงต่อพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่ปัญหาสำคัญที่พบคือคนในชุมชนกลับไม่รู้เรื่องประวัติศาสตร์เหล่านั้นมากนัก จะมีก็แต่ผู้สูงอายุ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ขึ้น

1.1.3 ความสำคัญ

ในกระบวนการปลูกสร้างสำนึกในความเป็นชุมชน เช่น ความภาคภูมิใจ ในการเป็นคนท้องถิ่น ความภาคภูมิใจที่ได้เข้ามาอาศัยในท้องถิ่น อันจะนำไปสู่ความสำนึกรับผิดชอบต่อท้องถิ่นในด้านต่างๆ นั้น มีเงื่อนไขและปัจจัยหลายอย่าง และเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งในกระบวนการดังกล่าว ซึ่งองค์ความรู้ใน “*มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่น*” สามารถนำไปใช้ได้หลายๆ ลักษณะ เช่น

(1) **ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นให้สอดคล้องกับพื้นฐานด้านต่างๆ ของตนเอง** ซึ่งมิติทางประวัติศาสตร์จะช่วยให้ชุมชนเติบโตขึ้นอย่างมีจิตวิญญาณ

(2) **ใช้ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ ความภาคภูมิใจ ความรักความห่วงใยในท้องถิ่น** อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ความสามารถในการพึ่งตนเอง ความเกื้อกูลกันและกัน และความสำนึกรับผิดชอบต่อท้องถิ่น

(3) **ใช้สืบสานคุณค่าความสำคัญของมิติทางประวัติศาสตร์กับการพัฒนาท้องถิ่น** ทั้งนี้เพราะการพัฒนาท้องถิ่นที่ผ่านมา ละเลยการนำมิติทางประวัติศาสตร์ ไปใช้ในการพัฒนา เนื่องจากองค์ความรู้เหล่านี้ยังขาดการศึกษาวิจัยที่เป็นรูปธรรมอย่างเพียงพอที่จะให้ผู้ที่มีส่วนในการพัฒนาได้นำไปใช้ได้

1.2 วัตถุประสงค์

(1) เพื่อศึกษาเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นอำเภอพุทธรมณฑล จังหวัดนครปฐม นับตั้งแต่ปรากฏชุมชนขึ้นในท้องถิ่น จนกระทั่งปัจจุบัน

(2) เพื่อศึกษาพลังทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อพัฒนาการด้านต่างๆ ของชุมชนในอำเภอพุทธรมณฑล จังหวัดนครปฐม

1.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

(1) ได้องค์ความรู้ว่ามีเหตุการณ์ใดบ้างที่เกี่ยวข้องจัดว่าเป็นประวัติท้องถิ่นของอำเภอพุทธรมณฑล จังหวัดนครปฐม

(2) ได้องค์ความรู้เรื่องลักษณะหรือรูปแบบของพลังประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มีต่อพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงชุมชนในท้องถิ่น อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

(3) ได้แนวร่วมและแนวทางในการดำเนินงานดังกล่าว รวมทั้งความร่วมมือของเครือข่ายชุมชนในท้องถิ่นอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

2. วิธีดำเนินการวิจัย

2.1 โจทย์ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดโจทย์ไว้ว่า **นับตั้งแต่ชุมชนในท้องถิ่นอำเภอพุทธมณฑลปรากฏชัดเจนนับ**

(1) มีเหตุการณ์สำคัญๆ ใดบ้าง ที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นอำเภอพุทธมณฑลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมจนถือได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

(2) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเหล่านั้นเป็นพลังผลักดันหรือดึงดูดหรือมีผลต่อพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร อย่างไรบ้าง

2.2 นิยามศัพท์ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

พลัง หมายถึงอำนาจหรืออิทธิพลหรือผลกระทบของสิ่งหนึ่งสิ่งใด ที่มีผลต่อ หรือเป็นเหตุให้ หรือทำให้หรือเป็นปัจจัยหรือเป็นเงื่อนไขหรือเป็นแรงกระตุ้นให้อีกสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น เป็นไปในลักษณะต่างๆ

ประวัติศาสตร์ หมายถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอดีต จนกระทั่งปัจจุบัน โดยที่ชุมชนหรือสังคมได้บันทึกหรือจดจำไว้ ทั้งส่วนที่เป็นลายลักษณ์อักษรและส่วนที่เป็นการบอกเล่าสืบต่อกันมา

ท้องถิ่น หมายถึงชุมชนบริเวณพื้นที่ตามขอบเขตการปกครองของอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

พลังประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หมายถึงอำนาจหรืออิทธิพลหรือผลกระทบของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่ชุมชนปรากฏขึ้นในพื้นที่ในอำเภอพุทธมณฑล เป็นต้นมา หรือที่เกิดขึ้นในพื้นที่อื่นๆ แต่มีผลเกี่ยวข้องหรือเป็นเหตุให้ หรือทำให้ หรือเป็นปัจจัย หรือเป็นเงื่อนไข ต่อการพัฒนาชุมชน อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

การพัฒนาชุมชน หมายถึง การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงลักษณะต่างๆ ของชุมชนให้เป็นที่ไปสู่เป้าหมายอย่างมีแบบแผนหรืออย่างมีทิศทาง

2.3 ขอบเขตการวิจัย

กำหนดพื้นที่ศึกษาในบริเวณอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม โดยมุ่งศึกษาเนื้อหา 2 ประเด็นคือ

- (1) เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงหรือโดยอ้อมที่เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม
- (2) พลังทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อพัฒนาการด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน

2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.4.1 ข้อมูลจากเอกสาร เก็บรวบรวมจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับพัฒนาการของท้องถิ่น เช่น จดหมายเหตุ ใบบอก พระราชบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง หนังสือ เอกสารการตรวจราชการหัวเมืองต่างๆ เป็นต้น

2.4.2 ข้อมูลภาคสนาม เก็บรวบรวมจากชุมชนด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สังเกต เข้าร่วมกิจกรรม การสัมภาษณ์จะใช้วิธีการบันทึกเสียงลงในแถบบันทึกเสียง และ/หรือจดบันทึกด้วยวิธีการอื่นๆ ตามความเหมาะสม บุคคลที่สัมภาษณ์ได้แก่ชาวบ้านและผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น พระสงฆ์ระดับต่างๆ ผู้นำชุมชนระดับต่างๆ เป็นต้น ส่วนการสังเกตจะใช้วิธีจดบันทึกและถ่ายภาพประกอบ

2.4.3 การสนทนากลุ่ม เชิญผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องที่เกี่ยวข้องมาพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือรวมกลุ่มแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ ที่กำหนดไว้

2.5 การประมวลผล

2.5.1 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารต่างๆ มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามขอบเขตด้านเนื้อหา

2.5.2 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกต มาจัดหมวดหมู่ ตามขอบเขตของเนื้อหา

2.5.3 ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ไม่สมบูรณ์

2.5.4 วิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิด ทฤษฎีและหลักการต่างๆ

2.5 การนำเสนอผลการวิจัย

นำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบของรายงานการวิจัยต่อที่ประชุม 2 ครั้ง เพื่อปรับปรุงแก้ไขและจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

2.6 ระยะเวลาการวิจัย

กันยายน 2542 – เมษายน 2543.

2.7 แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาวิเคราะห์

เนื่องจากพื้นที่วิจัยอยู่ในพื้นที่ที่กำลังเปลี่ยนแปลงจากความเป็นชนบทสู่ความเป็นชานเมือง และกำลังกลายเป็นเมือง ตามอิทธิพลทางการเมืองการปกครอง กฎมณเฑาะพและเทคโนโลยี จากชุมชนเมือง จากคนต่างถิ่นมาโดยตลอด ดังนั้น การทำความเข้าใจประเด็นต่างๆ จึงจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดและทฤษฎีหลายประการมาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ตีความ ซึ่งแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้เป็นหลัก ได้แก่

ทฤษฎีการพึ่งตนเองของชุมชนในชนบท หลักการของทฤษฎีการพึ่งตนเองของชุมชนในชนบท คือ ชุมชนในชนบทจะพึ่งตนเองได้ ต้องพึ่งตนเองได้ 5 ด้านด้วยกัน คือ พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี ทางเศรษฐกิจ ทางทรัพยากรธรรมชาติ ทางจิตใจ และทางสังคม

ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม หลักการสำคัญ คือ การแพร่กระจายนวัตกรรมเป็นไป 2 ลักษณะ คือ แพร่กระจายจากศูนย์กลางอารยธรรมแห่งเดียว สู่บริเวณอื่นๆ ตามแนวคิดที่ว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่ชอบเลียนแบบและเอาอย่างคนอื่นมากกว่าการสร้างสรรค์ และแพร่กระจายจากแพร่กระจายจากศูนย์กลางอารยธรรมหลายแห่งสู่บริเวณอื่นๆ โดยรอบศูนย์กลางนั้นๆ ตามแนวคิดที่ว่าถ้ามนุษย์อยู่ในสภาพแวดล้อมและบริบทอย่างเดียวกันสามารถจะคิดสร้างสรรค์ในสิ่งต่างๆ ได้เหมือนกันหรือใกล้เคียงกันได้ แม้จะอยู่ไกลกัน หลักการสำคัญของทฤษฎีการแพร่กระจายคือการรับนวัตกรรมขึ้นอยู่กับปัจเจกบุคคล ระบบสังคม การสื่อสาร ตัวนวัตกรรม และระยะเวลา

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม แนวคิดและหลักการสำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงต้องมีเหตุปัจจัยเกี่ยวข้องอย่างน้อย 3 ประการ คือ ประชากร ทรัพยากร และเทคโนโลยี หลักการคือเมื่อประชากรเพิ่ม ความต้องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรยอมเพิ่มตามชุมชนจึงจำเป็นต้องพัฒนาภูมิปัญญาและเทคโนโลยีให้สามารถสนองต่อความต้องการให้ได้ จึงทำให้เกิดพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงลักษณะต่างๆ ของชุมชนขึ้น จึงจะอยู่รอด

เมื่อพิจารณาตามแนวคิดและหลักการของทฤษฎีต่างๆ แล้ว คาดหวังว่าสามารถวิเคราะห์สร้างบทสรุปเรื่องพลังทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อการพัฒนาชุมชนดังกล่าวออกมาเป็นองค์ความรู้ที่พอจะนำออกเผยแพร่เพื่อประโยชน์ต่างๆ ที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า ในชุมชนอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม มีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหลายประการ และประวัติศาสตร์เหล่านั้นกลายเป็นพลังสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนดังกล่าวในลักษณะต่างๆ ซึ่งจากการวิเคราะห์ตามแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่กล่าวไว้ข้างต้น สามารถสร้างบทสรุปโดยสังเขปได้ ดังต่อไปนี้

3.1 มีเหตุการณ์ที่จัดว่าเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับชุมชนอำเภอพุทธมณฑลมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน หลายประการ เช่น เรื่องราวความเป็นมาของอาณาจักรสุวรรณภูมิ(ประมาณ พ.ศ.300-1100) เรื่องราวความเป็นมาของอาณาจักรทวารวดี (ประมาณ พ.ศ.1100-1600) เรื่องราวความเป็นมาของการสร้างเมืองนครชัยศรี(ประมาณ พ.ศ.2092) เรื่องราวการอพยพของคนจีนเข้าประเทศไทย(ประมาณ พ.ศ.2300-2385) เรื่องราวของคลองโยง (ปรากฏหลักฐานประมาณ พ.ศ. 2385) เรื่องราวการออกผนวชของเจ้าฟ้าชาวมกุฏ(พ.ศ.2367-2394) เรื่องราวการเสด็จเสวยราชย์ของรัชกาลที่ 4 (พ.ศ.2394) เรื่องราวการเสด็จไปนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ของรัชกาลที่ 4 เรื่องราวสุนทรภู์ไปนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ (พ.ศ.2385) และพระแท่นดงรัง (พ.ศ.2386) เรื่องราวการขุดคลองมหาสวัสดิ์(พ.ศ.2400) เรื่องราวการจับจองที่ดินสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์(หลัง พ.ศ. 2400)และการขุดลอกคลอง เรื่องราวการเกิดชุมชนขึ้นในพื้นที่พุทธมณฑล (พ.ศ.2385, พ.ศ.2411) เรื่องราวการสร้างวัดขึ้นในชุมชน(พ.ศ.2411,2424) เรื่องราวการขุดคลองทวีวัฒนา(พ.ศ.2421) เรื่องราวการสร้างทางรถไฟสายใต้(เปิดใช้ พ.ศ. 2446) เรื่องราวการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง พ.ศ.2475 เรื่องราวการตั้งโรงเรียนประถมศึกษา(พ.ศ.2476) เรื่องราวการเกิดน้ำท่วมใหญ่ในพื้นที่ปี พ.ศ. 2485 เรื่องราวการขุดคลองเพื่อสัญจรและควบคุมน้ำ(หลัง พ.ศ.2485) เรื่องราวการก่อสร้างพุทธมณฑล(พ.ศ.2497) เรื่องราวการตัดถนนพุทธมณฑลสาย 4 (พ.ศ.2497) เรื่องราวการสร้างสถานีเครื่องส่งวิทยุ 100 กิโลวัต(เอเอ็ม) ศาลา พ.ศ.2508 เรื่องราวการสร้างหน่วยสื่อสารกรมตำรวจ(พ.ศ.2510)เรื่องราวการก่อสร้างมหาวิทยาลัยมหิดล ณ ศาลา (พ.ศ.2514) เรื่องราวการตัดถนนสายศาลา-บางภาษี, ศาลา-นครชัยศรี (พ.ศ.2514) เรื่องราวการสร้างสหกรณ์เพื่อการเกษตร(สปก.)(พ.ศ.2521) เรื่องราวการตัดถนนสายปิ่นเกล้า-นครชัยศรี (พ.ศ.2521) เรื่องราวการประกาศจัดตั้งกิ่งอำเภอพุทธมณฑล (พ.ศ.2533) และยกเป็นอำเภอปี พ.ศ. 2539 เรื่องราวการประกาศจัดตั้งสุขาภิบาลศาลา(พ.ศ.2534)และยกฐานะสุขาภิบาลเป็นเทศบาลตำบลศาลา พ.ศ.2542 เรื่องราวองค์การบริหารส่วนตำบล(พ.ศ.2537) เรื่องราวการตั้งโรงพยาบาลพุทธมณฑล(พ.ศ.2537)

นอกจากนี้ยังมีเรื่องราวความเป็นมาของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นอีกจำนวนมาก เช่น เรื่องราวการสร้างโรงงานอุตสาหกรรม การปรับเปลี่ยนที่นามาเป็นสวนผลไม้ การสร้างหมู่บ้านจัดสรร การย้ายหน่วยราชการจากกรุงเทพฯ มาอยู่ในพื้นที่ และล่าสุดการสร้างทางด่วนคู่ขนานจากสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า มาถึงสาย 2 และการสร้างถนนอักษะ หน้าพุทธมณฑล

เหล่านี้คือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนอำเภอพุทธมณฑลมาตั้งแต่โบราณจากเดิมที่เป็นสภาพกว้างว่างเปล่า ไม่มีชุมชน ไม่มีทุ่งนา จนกลายมาเป็นชานเมืองที่พัฒนาการและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จนดูเหมือนว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของกรุงเทพมหานครมากกว่าจังหวัดนครปฐมไปแล้ว

3.2 ประเภทของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เกิดขึ้นเป็นพลังสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นอำเภอพุทธมณฑลดังกล่าวในข้อ 3.1 นั้น สามารถแบ่งลักษณะความเกี่ยวข้องได้เป็น 2 ลักษณะ

(1) เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นโดยตรง เป็นต้นว่า การเกิดคลองโยง การขุดคลองมหาสวัสดิ์ การจับจองที่ดินสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ การเกิดชุมชนริมคลอง การสร้างวัดต่างๆ ขึ้นในชุมชน การสร้างพุทธมณฑล การสร้างมหาวิทยาลัยมหิดล การสร้างสนามกอล์ฟ การตัดถนนสายปิ่นเกล้า- นครชัยศรี เป็นต้น ซึ่งเกิดขึ้นดำเนินไปในท้องถิ่นโดยตรง

(2) เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นโดยอ้อม เป็นต้นว่า การเกิดอาณาจักรสุพรรณภูมิ(ประมาณพ.ศ.300-1100)การเกิดอาณาจักรทวารวดี(ประมาณพ.ศ.1100-1600) การสร้างเมืองนครชัยศรี(ประมาณ พ.ศ.2092) คนจีนอพยพเข้ามาอาศัยในพื้นที่ (ประมาณ พ.ศ.2300-2385) การออกผนวชของเจ้าฟ้าชาวมกุฏ (พ.ศ. 2367-2394) การเสด็จเสวยราชย์ของรัชกาลที่ 4 (พ.ศ.2394) การเสด็จนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ของรัชกาลที่ 4 การบูรณะปฏิสังขรณ์องค์พระปฐมเจดีย์ของรัชกาลที่ 4 ที่ 5 และที่ 6 เป็นต้น ซึ่งเกิดขึ้นดำเนินไปในท้องถิ่นอื่น แต่มีผลต่อท้องถิ่นนี้ด้วย

3.3 เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอำเภอพุทธมณฑล ดังกล่าวข้างต้นหากพิจารณาตามเนื้อหาสาระแล้วสามารถแบ่งออกได้เป็น 6 ลักษณะ คือ

(1) เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับอาณาจักรสุพรรณภูมิและทวารวดีและการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น เช่น การเกิดอาณาจักรสุพรรณภูมิ และอาณาจักรทวารวดี การสร้างเมืองเมืองเก่าและหลักฐานต่างๆ ทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้อง การตั้งถิ่นฐาน ชุมชนโบราณ เมืองเก่าสมัยทวารวดี เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อพื้นที่อำเภอพุทธมณฑลทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

(2) เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น กล่าวคือพื้นที่อำเภอพุทธมณฑลเป็นพื้นที่ได้รับคุณูปการจากพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับพื้นที่อื่นๆ ในจังหวัดนครปฐม เพราะมีองค์พระปฐมเจดีย์ พระประโธมเจดีย์ ทำให้มีเหตุการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนามากมาย เป็นต้นว่า ดำเนินและการสร้าง การบูรณะปฏิสังขรณ์ องค์พระปฐมเจดีย์ องค์พระประโธมเจดีย์ เกิดงานนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ เกิดการขุดคลอง ตัดถนนหนทาง ฯลฯ จนกระทั่งเกิดการสร้างพุทธมณฑลขึ้นในพื้นที่อำเภอนครชัยศรีและอำเภอสามพรานสมัยนั้น เหตุการณ์ต่างๆ เหล่านี้เป็นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เป็นพลังสำคัญให้ชุมชนในพื้นที่อำเภอพุทธมณฑลได้พัฒนาการและเปลี่ยนแปลงมาสู่ปัจจุบัน

(3) เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์และราชวงศ์จักรี และการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น หากไม่กล่าวถึงเหตุการณ์ที่สมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิทรงสร้างเมืองนครชัยศรีขึ้นในสมัย พ.ศ.2095 แล้ว เหตุการณ์สำคัญๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ล้วนแต่เกี่ยวข้องกับพระ

มหากษัตริย์และราชวงศ์จักรีหลายประการที่ซึ่งชาวนครปฐมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นตลอดมา เป็นต้นว่า รัชกาลที่ 4 ทรงค้นพบองค์พระปฐมเจดีย์ ทรงบูรณะ ทรงรับสั่งให้ขุดคลองเจดีย์บูชา คลองมหาสวัสดิ์ ทรงจับจองที่ดินในพื้นที่สองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ รัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ทรงสืบสานเจตนารมย์โดยการสร้างสรรค์และพัฒนาต่อไป เช่น ทางรถไฟ ถนนเพชรเกษม พระราชวังสนามจันทร์ จนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ 9 ได้ทรงสร้างพุทธมณฑล ถนนพระบรมราชชนนี ทางด่วนลอยฟ้าคูขนนทรี ทรงบริจาคที่ดินให้ส่วนราชการและสถานศึกษา เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้เสด็จฯ ในพื้นที่บ่อยๆ จนกระทั่งปัจจุบัน

(4) **เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐและการเมืองการปกครองและการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น** หน่วยงานภาครัฐหลายแห่งมีความคิดที่จะย้ายสำนักงานจากกรุงเทพฯ มาตั้งขึ้นในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัยมหิดล กรมยุทธการทหารเรือ สถาบันวิชาการทหารเรือชั้นสูง เป็นต้น ส่วนในทางการเมืองการปกครองมีการเคลื่อนไหวจัดตั้งกิ่งอำเภอสาละวิน และการแบ่งเขตการปกครองขึ้นใหม่ เป็นต้น

(5) **เหตุการณ์เกี่ยวข้องกับกรุงเทพมหานครและการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น** เนื่องจากพื้นที่อำเภอพุทธมณฑลมีอาณาเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานคร เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในกรุงเทพมหานคร มีผลหรือกลายเป็นพลังสำคัญที่ก่อให้เกิดพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงขึ้นในพื้นที่ด้วย เหตุการณ์สำคัญๆ เช่น การตัดถนนสายวงแหวนรอบนอก การกำหนดลักษณะการใช้พื้นที่สีเขียว การประกาศเขตพื้นที่ปริมณฑลของกรุงเทพฯ การส่งเสริมให้มีการย้ายหน่วยงานราชการออกนอกบริเวณแออัดในกรุงเทพฯ การแก้ปัญหาจราจร เป็นต้น

(6) **เหตุการณ์ทั่วไปและการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นทั่วไป** เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่างๆ เช่น การเปิดตลาดค้าข้าวกับต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 4-5-6 การส่งเสริมการทำอุตสาหกรรมน้ำตาลทราย สมัยรัชกาลที่ 4 -5 - 6 การที่คนจีนอพยพเข้ามาเป็นแรงงานในชุมชนรับจ้างทั่วไป ในสมัยรัชกาลที่ 3-4-5 การส่งเสริมการลงทุนในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ การขยายตัวของชุมชนและเมืองในสมัยเศรษฐกิจรุ่งเรืองในยุครัฐบาลพลเอกชัชชาติ ชุณหะวัณ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีผลต่อพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่พุทธมณฑลอย่างสำคัญยิ่ง

เหตุการณ์ประวัติศาสตร์เหล่านี้คือเนื้อหาสาระที่ปรากฏอยู่ในท้องถิ่น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้น เปลี่ยนแปลง และมีผลกระทบหรือเป็นเหตุให้เกิดพัฒนาการด้านอื่นๆ มาแต่โบราณ เท่าที่พอจะสืบค้นหลักฐานได้

3.4 **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแสดงพลังพัฒนาชุมชนออกมาในลักษณะที่เป็นเหตุเป็นผล เป็นอิทัปปัจจยตาหรือเป็นวัฏจักรหรือเป็นพลวัต(dynamic) ต่อเนื่องถึงกันโดยตลอด ถือเป็นต้นทุนสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น ดังแสดงในตารางต่อไปนี้**

ตารางแสดง

ความเป็นพลัง/เหตุผล/พลวัต(dynamic)ของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อการพัฒนาชุมชน

เหตุ	ผล
ประวัติอารยธรรมสุวรรณภูมิและทวาราวดีและการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น	เกิดเหตุการณ์เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของพระพุทธศาสนาและการพัฒนาชุมชนขึ้นในท้องถิ่น
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น	เกิดเหตุการณ์เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของพระมหากษัตริย์และราชวงศ์จักรีและการพัฒนาชุมชนขึ้นในท้องถิ่น
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และราชวงศ์จักรี และการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น	เกิดเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของหน่วยงานภาครัฐ การเมืองการปกครองและการพัฒนาชุมชนขึ้นในท้องถิ่น
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเกี่ยวกับหน่วยงานภาครัฐและการเมืองการปกครองและการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น	เกิดเหตุการณ์เกี่ยวข้องกับกรุงเทพมหานครและการพัฒนาชุมชนขึ้นในท้องถิ่น
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเกี่ยวกับกรุงเทพมหานคร และการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น	เกิดเหตุการณ์ทั่วไปและการพัฒนาชุมชนทั่วไปขึ้นในท้องถิ่น
ประวัติศาสตร์ทั่วไปของท้องถิ่น และการพัฒนาชุมชนทั่วไปในท้องถิ่น	เกิดเหตุการณ์เกี่ยวข้องกับสิ่งอื่นๆ และการพัฒนาชุมชนลักษณะเฉพาะทางในท้องถิ่นขึ้น
ฯลฯ	ฯลฯ

โดยพบว่า เหตุการณ์ต่างๆ เหล่านี้ สามารถเป็นเหตุเป็นผลให้แก่กันและกันได้ อย่างอิสระด้วย เช่นเหตุการณ์เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา สามารถเป็นเหตุเป็นผลให้เกิดเหตุการณ์ทางการเมืองการปกครองขึ้นได้ด้วย ขณะเดียวกันเหตุการณ์ทางการเมืองการปกครองก็สามารถก่อให้เกิดเหตุการณ์เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และราชวงศ์ได้ด้วย

3.5 พลังทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ จากการศึกษาพบว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการวิจัยครั้งนี้ เป็นพลังต่อการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในท้องถิ่นอำเภอพุทธมณฑล ดังต่อไปนี้

3.5.1 ด้านเศรษฐกิจของชุมชน

เหตุการณ์หลายอย่างที่เกิดขึ้นทั้งโดยตรงและโดยอ้อมกลายเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน เป็นต้นว่า การเกิดอาณาจักรสุวรรณภูมิ อาณาจักรทวาราวดี การสร้างพระปฐมเจดีย์ พระประโทณเจดีย์ การสร้างเมืองนครชัยศรีสมัยกรุงศรีอยุธยา ฯลฯ มีส่วนสำคัญที่ทำให้พื้นที่พุทธมณฑลได้รับการพัฒนาให้เป็นพื้นที่ทำมาหากิน เกิดเป็นชุมชนขึ้น การที่คนจีนอพยพเข้าประเทศไทย ช่วงปี พ.ศ.2300 – 2385 กลายเป็นแรงงานพื้นฐานสำคัญในการผลิตเพื่อการค้าและอุตสาหกรรม และเป็นกรรมกรในไร่ นา ในโรงงาน และรับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างขุด

และขุดลอกคลองมหาสวัสดิ์ คลองซอยต่างๆ ในพื้นที่อำเภอพุทธมณฑล ส่งผลให้ภาวะการทำมาหากิน การค้าขายในพื้นที่ดีขึ้น การเกิดคลองโยง และ การขุดลอกมหาสวัสดิ์ เป็นเงื่อนไขที่ทำให้ภาวะทางเศรษฐกิจของพื้นที่มีความเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว เกิดชุมชน เกิดการจ้างงานขึ้น ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าโปรดเกล้าฯ รับสั่งให้ขุดลอกมหาสวัสดิ์ ช่วยให้การสัญจรสะดวกรวดเร็ว ย่นระยะทางการขนส่งผลิตผลทางการเกษตรจากลุ่มแม่น้ำท่าจีนเข้าสู่แม่น้ำเจ้าพระยาได้มาก เป็นการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของพื้นที่อำเภอพุทธมณฑลในทางเศรษฐกิจขึ้นอย่างชัดเจน

การจับจองที่ดินสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งเป็นผลจากการขุดลอกมหาสวัสดิ์โดยตรง เป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนให้เจริญก้าวหน้าอย่างยิ่ง แม้ว่าจะระยะแรกไม่เป็นผลดีต่อชุมชนมากนัก เพราะไม่ได้ใช้ประโยชน์พื้นที่เท่าที่ควร แต่ระยะหลังเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์พื้นที่ ก่อให้เกิดคุณภาพการทางเศรษฐกิจอย่างยิ่ง ธุรกิจใหญ่ๆ เข้ามาตั้งในพื้นที่ รวมทั้งหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ก่อให้เกิดการจ้างงานและการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้นเพราะพื้นที่ดังกล่าวกลายเป็นที่ตั้งขององค์กรใหญ่ๆ ที่ก่อให้เกิดการสร้างงานสร้างรายได้ขึ้นในพื้นที่ **ส่วนการเกิดชุมชนและวัดต่างๆ** กลายเป็นแหล่งเพิ่มพลัง เพิ่มขวัญกำลังใจ และเป็นแหล่งที่ตอบคำถามการผลิตทั้งในส่วนที่ประสบความสำเร็จและล้มเหลว ปัจจุบันชุมชนและวัดก็ยังคงเป็นพลังทางเศรษฐกิจเหมือนเดิมต่างแต่เพิ่มความสลับซับซ้อนมากขึ้น ดัชนีการทำบุญกับวัดสามารถบ่งชี้ถึงความเป็นไปทางเศรษฐกิจของชุมชนได้ด้วย เช่น ในยุคเศรษฐกิจรุ่งเรือง การซื้อขายที่ดินก่อให้เกิดการกินมัดจำ การได้ค่านายหน้า การขายที่ดินได้ราคาสูง ผู้ได้เงินมักบริจาคน้ำเงินให้แก่วัดจำนวนมาก บางคนสร้างเสนาสนะถาวรวัด อนึ่งพื้นที่ใกล้วัดกับพื้นที่ไกลวัดก็มีนัยทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันด้วย ชุมชนและวัดจึงมีคุณภาพที่สำคัญยิ่งต่อพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจดังกล่าว

บันทึกการเสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ของรัชกาลที่ 4 และเดินทางไปนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ของสุนทรภู่และมหาฤกษ์นั้น เป็นการเพิ่มคุณค่าทางเศรษฐกิจให้พื้นที่ เพราะเส้นทางเหล่านี้กลายเป็นเส้นทางโบราณ เป็นโอกาสให้ชุมชนที่จะนำไปพัฒนาได้ ส่วนการขุดลอกทิววัฒนา(พ.ศ.2421) เป็นเส้นทางสายหลักเข้าถึงพื้นที่การผลิต นำปัจจัยการผลิตเข้าและนำผลผลิตออกสู่ตลาดได้สะดวก โดยคลองดังกล่าวเชื่อมพื้นที่ต่างๆ ให้ถึงกัน และเชื่อมชุมชนกับตลาดด้วย นอกจากนี้ยังช่วยเรื่องการควบคุมน้ำเพื่อการผลิต และเป็นแหล่งโปรตีนที่สำคัญของชุมชน การสร้างทางรถไฟสายใต้(พ.ศ.2440) ผ่านพื้นที่ เป็นพลังสำคัญที่ก่อให้เกิดพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในพื้นที่ครั้งสำคัญ แม้ว่าผลผลิตหลักคือข้าวยังคงขนส่งทางเรือ แต่ผลผลิตอื่นๆ ได้เปลี่ยนแปลงมาใช้ทางรถไฟมากขึ้น ที่สำคัญคือเพิ่มทางเลือกในการนำสินค้าเข้าออกชุมชนได้ เพิ่มโอกาสแก่คนในชุมชนที่จะทำมาค้าขายหรือแสวงหาข่าวของบริโภคนิยม สักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนจึงเพิ่มมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง พ.ศ.2475 กลายเป็นพลังสร้างสรรค์เศรษฐกิจแก่ชุมชนในโอกาสต่อมา เจ้าของที่ดินหลายรายที่ไม่เคยสนใจในที่ดินของตนเองมาก่อน เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง อำนาจหลายอย่างหมดไป ทำให้รายได้หมดไปด้วย บางรายจึงขายที่ดินในพื้นที่พุทธมณฑล ชาวบ้านที่เคยเช่าที่อยู่รวมเงินซื้อพื้นที่เหล่านั้นมาเป็นของตนเอง เจ้าของพื้นที่บางรายก็ส่งคนมาดูแลผลประโยชน์อย่างใกล้ชิดทำให้เกิดผลทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น การตั้งโรงเรียนวัดมะเกลือ(2476) โรงเรียนวัดสุวรรณาราม(ตรีราษฎร์รังสฤษดิ์)(2477) โรงเรียนวัดศาลาวัน(2477) โรงเรียนบ้านคลองมหาสวัสดิ์ (2481) ตั้งโรงเรียนคลองสว่างอารมณ์ ปี พ.ศ.2492 เป็นพลังเสริมสร้างสถาบันเศรษฐกิจของชุมชนให้เข้มแข็งมีความเป็นระบบและปีกแผ่นทั่วถึงมากขึ้น ครั้นเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่(2485) เกิดความเสียหายมหาศาล แต่ในระยะยาวกลายเป็นพลังบันดาลให้ชุมชนหาทางเลือกเพื่อป้องกันน้ำท่วมได้ ซึ่งในที่สุดก็เกิดทางเลือกใหม่ในการประกอบอาชีพคือการทำไร่นาสวนผสมบ้าง การปรับเปลี่ยนที่นาเป็นที่สวนบ้าง โดยรูปแบบอย่างจากชุมชนริมแม่น้ำท่าจีน ปัจจุบันการทำไร่นาสวนผสมหรือการทำสวนเป็นอาชีพหลักกลับเพิ่มผลผลิตต่อไร่แก่ผู้ทำการเกษตรในชุมชนได้ดี ผลต่อเนื่องมาจากน้ำท่วมอีกประการคือการขุดคลองขอยเพื่อสัญจรและควบคุมน้ำในพื้นที่เกิดขึ้นหลายสาย คลองเหล่านั้นสามารถควบคุมน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพพื้นที่ที่เคยให้ผลผลิตข้าวน้อยกลับได้ผลผลิตดี และสามารถนำผลผลิตจากท้องนาสู่ตลาดได้โดยตรง ซึ่งคลองขอยต่างๆ เหล่านี้กลายมาเป็นรากฐานสำคัญของชุมชนมาถึงปัจจุบัน ทั้งในแง่ของการใช้น้ำ การสัญจร การระบายน้ำทิ้งและการรักษาลิ่งแวดล้อม ในยุคนี้จึงเป็นยุคทองสมัยแรกๆ ของพื้นที่อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์การปล้นสถานีรถไฟศาลาวัน(2490) กลับเป็นพลังที่ทำลายภาพพจน์ทางเศรษฐกิจชุมชนมาเป็นเวลานาน คำกล่าวที่ว่า “พื้นที่บริเวณนี้คือแดงเดือดหรือชุมทางโจร” ยังคงติดปากมาจนปัจจุบัน ทำให้มีผลต่อการลงทุน เกิดชบเซาทางเศรษฐกิจ พื้นที่เหมือนกับถูกปิดหรือพื้นที่ที่ตาบอดอยู่ช่วงเวลาหนึ่ง ต่อเมื่อเกิดการก่อสร้างพุทธมณฑล (2497) จึงเป็นเสมือนกับการลงรากฐานความเชื่อมั่นในทางเศรษฐกิจในพื้นที่ขึ้นใหม่ การตัดถนนพุทธมณฑลสาย 4 (2498) ตามหลังการอนุมัติสร้างพุทธมณฑลจึงสร้างทางเลือกในการลงทุนได้มากขึ้น เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เป็นพลังเปลี่ยนแปลงความคิดในทางเศรษฐกิจชุมชนอย่างหน้ามือเป็นหลังมือเศรษฐกิจชุมชนกลับถูกกำหนดหรือถูกกระทำโดยคนนอกชุมชนมากขึ้น แม้ว่าจะในทางการผลิตพุทธมณฑลไม่ได้เพิ่มผลผลิตขึ้นแต่อย่างใด ตรงกันข้ามกลับสูญเสียพื้นที่ไป แต่กลับเพิ่มคุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐกิจแก่ผลผลิตมากขึ้น ราคาที่ดินสูงขึ้นหลายเท่าตัว ถนนพุทธมณฑลสายสี่ทำให้สามารถนำผลผลิตส่งตลาดได้รวดเร็ว

ที่สำคัญคือ การตั้งโรงเรียนบ้านคลองโยง (2500) การสร้างสถานีเครื่องส่งวิทยุ100กิโลวัตต์(เอเอ็ม)ศาลาวัน (2508) การสร้างหน่วยสื่อสารกรมตำรวจ (2510) การสร้างวัดเทพนิมิตร(2511)และวัดมงคลประชาราม (2514) เป็นกลุ่มองค์กรที่เกิดจากพลังทางประวัติศาสตร์

ท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในพื้นที่ก่อนนี้แล้ว เช่น การจับจองพื้นที่ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เกื้อกูลให้หน่วยงานเหล่านี้มีพื้นที่รองรับความคิดในการจัดตั้งหน่วยงานหรือขยายหน่วยงานขึ้น ในทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดการสร้างงาน และการกระจายรายได้เกิดขึ้นด้วย **เมื่อมีการก่อสร้างมหาวิทยาลัยมหิดล ณ ศาลายา (2514)** เป็นการเพิ่มฐานความเชื่อมั่นทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทางเศรษฐกิจจึงก้าวกระโดดอย่างรวดเร็ว แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าภาวะเศรษฐกิจของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือของผู้คนที่เพิ่งอพยพเข้ามาอยู่ในชุมชน ส่วนผู้ที่อยู่มากแต่เดิมก็อยู่ในฐานะผู้ส่งเสริมสนับสนุน เช่น ขายที่หรือดูแลผลประโยชน์ให้ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจึงไหลออกนอกชุมชนมากกว่าจะอยู่กับชุมชนจะมีบ้างก็เป็นการสงเคราะห์ เช่น **กรณีการตั้งโรงเรียนบุญยศรีสวัสดิ์ (2515)** นายทุนท่านหนึ่งบริจาคเงินสร้างขึ้น อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์การสร้างทางสายศาลายา-บางภาษี และศาลายา-นครชัยศรี (2514) นับเป็นความพยายามของคนในท้องถิ่นที่จะพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวนี้เกิดอุปสรรคต่อชุมชนในปัจจุบันและอนาคตอย่างประเมินค่าไม่ได้ การเสียดินเพื่อสร้างถนน การใช้คุณค่าที่ดินของพื้นที่สร้างถนน เป็นสิ่งที่ทำได้ยากในปัจจุบัน และถ้าไม่มีถนนดังกล่าวมูลค่าและคุณค่าทางเศรษฐกิจของผลผลิตในชุมชนยังต่ำอยู่ ต่อมาเมื่อสร้างสหกรณ์เพื่อการเกษตร(สปก.) (2521) เป็นการสร้างความมั่นคงแก่เกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองซึ่งเป็นผู้เช่าพื้นที่ทำกินสืบมาแต่เดิมให้อยู่ในฐานะมั่นคงขึ้น มีรายได้มากขึ้น และเมื่อมีการตัดถนนสาย **ปิ่นเกล้า-นครชัยศรี (2521)** ทำให้ภาวะทางเศรษฐกิจของชุมชนก้าวกระโดดและเปลี่ยนมืออย่างรวดเร็ว นักธุรกิจในกรุงเทพมหานครต่างก็เข้ามาลงทุนในกิจการต่างๆ ในพื้นที่มากขึ้น เกิดหมู่บ้านจัดสรร เกิดโรงงานอุตสาหกรรม เกิดสถานบริการต่างๆ ที่สำคัญคือการจัดตั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนขึ้นในชุมชน เช่น โรงเรียนรัตนโกสินทร์สมโภชน์บวรนิเวศศาลายาในพระสังฆราชูปถัมภ์(2525) หน่วยงานของกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ(2526) มูลนิธิอุบลรังสีจุฬามณี (2530) สำนักสงฆ์หทัยเรศวร(2530) โรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น ในทางเศรษฐกิจหน่วยงานเหล่านี้เป็นทั้งหน่วยผลิตและหน่วยบริโภคที่สำคัญ ก่อให้เกิดการผลิต นำไปสู่การสร้างงาน การสร้างแลกเปลี่ยนสินค้าขึ้นในพื้นที่ เป็นผลให้เศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว การดำเนินงานมีความสลับซับซ้อนเพิ่มขึ้น มีรายได้จากภาษีอากรมากขึ้น ชุมชนใหม่มีความต้องการบริการจากรัฐที่รวดเร็วประหยัดมากขึ้น ในที่สุดจึงนำมาสู่การประกาศจัดตั้งกิ่งอำเภอพุทธมณฑล (2533) และเหตุการณ์ต่างๆ ดังต่อไปนี้ เช่น สร้างโรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์(2533) การประกาศจัดตั้งสุขาภิบาลศาลายา(2534) สถาบันวิชาการทหารเรือชั้นสูง(2537) ตั้งสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ศาลายา (2538) ตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล (2537) ตั้งโรงพยาบาลพุทธมณฑล(2537) ตั้งโรงพยาบาลศาลายา(2537) ตั้งโรงพยาบาลตุลาการเฉลิมพระเกียรติ (2537) ตั้งสถานฝึกอบรมเด็กและเยาวชนสิรินทร(2537) ตั้งโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัยนครปฐม(พระตำหนักสวนกุหลาบมัธยม) (2538) ยกฐานะกิ่งอำเภอพุทธมณฑลขึ้นเป็นอำเภอ(2539) โรงพิมพ์

มูลนิธิรามาธิบดีราชวิทยาลัย (2540) ตั้งโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบมหา(2540) ตั้งวิทยาลัย การอาชีพพุทธ (2540) ประกาศยกฐานะสุขาภิบาลขึ้นเป็นเทศบาลตำบล (2542) สิ่งเหล่านี้คือพลัง สำคัญทางเศรษฐกิจ ทั้งในแง่ของการผลิต การบริโภค การแจกจ่าย การแลกเปลี่ยน และเงื่อนไข อื่นๆ แก่ท้องถิ่นเป็นต้นว่า โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ มีนักเรียนเป็นจำนวนมาก เป็นตัวเร่งให้เกิด การลงทุนมากขึ้น เช่น ทำให้เกิดหอพัก เกิดร้านค้า เกิดสถานบริการซักรีด เป็นต้น

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นคูวิเวินจึงไม่เห็นว่ามีความสำคัญนักแต่ถ้า พิจารณาอย่างรอบคอบจะเห็นว่าพลังอย่างมหาศาล หากชุมชนท้องถิ่นพุทธมณฑลไม่มีเหตุการณ์ ต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น สถานภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนก็จะไม่เป็นเช่นในปัจจุบัน หากไม่มีพื้นที่ เป็นที่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ไว้เป็นฐานคิดในการสร้างพุทธมณฑลที่ดี สร้างมหาวิทยาลัย มหิดลที่ดี หรือหากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่เสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการองค์ ปฐมเจดีย์ก็ดีหรือหากไม่มีองค์ปฐมเจดีย์ก็ดีจะเป็นการตัดเหตุผลที่เป็นอุปปัจจัยตาในทาง เศรษฐกิจให้ขาดลง กล่าวคืออาจจะไม่มีคลองมหาสวัสดิ์ ไม่มีทางรถไฟ ไม่มีถนนสายปิ่นเกล้า-นคร ชัยศรี ไม่มีมหาวิทยาลัยมหิดล ไม่มีพุทธมณฑลเกิดขึ้นในพื้นที่พุทธมณฑลปัจจุบันก็ได้ พลังทาง เศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในปัจจุบันจึงเนื่องมาจากพลังทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อม

3.5.2 ด้านสังคมของชุมชน

จากการศึกษาเหตุการณ์ต่างๆ ข้างต้นพบว่าแต่ละเหตุการณ์เป็น พลังต่อพัฒนาการทางสังคมที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวบางส่วน ก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับชุมชนในพื้นที่โดยตรง และหลายเหตุการณ์เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับทางสังคม ของชุมชนโดยอ้อม ซึ่งในกรณีดังกล่าวนี้จะเป็นพลังที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาเหตุ การณ์แต่ละประการหรือแต่ละกลุ่มแล้วพบลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้

การเกิดอาณาจักรสุวรรณภูมิ(พ.ศ.300-1100) ก็คือ การเกิดอาณาจักรทวาราวดี(พ.ศ.1100-1600)ก็คื ทั้งสองเหตุการณ์นี้จัดเป็นพลังเกียรดิยศและศักดิ์ศรี ของผู้คนในสังคมที่สืบ ทอดต่อมาในปัจจุบัน เป็นเหตุการณ์ที่หล่อหลอมพื้นฐานความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนใน สังคม ยังมีเหตุการณ์การสร้างเมืองนครชัยศรีในสมัยกรุงศรีอยุธยา(พ.ศ.2092)สืบเนื่องให้เห็น พัฒนาการด้วยแล้ว เท่ากับยังเพิ่มพลังความรักความหวงแหนในท้องถิ่นมากขึ้น คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ อำเภอพุทธมณฑลที่จดจำเหตุการณ์ดังกล่าวได้จึงมีความภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง ยังมีเหตุการณ์การ อพยพของคนจีนเข้าประเทศไทย(พ.ศ.2300 - 2385) ด้วยแล้ว เป็นการยืนยันให้เห็นถึงความโดดเด่นของอารยธรรมที่มีอยู่ก่อนมากขึ้น บางคนกล่าวว่ากาได้เป็นทายาทสืบสานมรดกอารยธรรมเก่า แก่เหล่านี้ ทั้งโดยการเข้ามาอาศัยหรือเกิดมาในดินแดนแห่งนี้ ถือเป็นเกียรติประวัติที่สำคัญยิ่งของ ชีวิตและวงศ์ตระกูล

ส่วนการเกิดคลองโยง คือ การเกิดเส้นทางเชื่อมสังคมพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนกับลุ่มน้ำเจ้าพระยาให้ถึงกัน เป็นเส้นทางการค้าขายโอนอำนาจทางสังคม เช่น อำนาจทางการเมืองการปกครอง อำนาจทางการทหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกผนวชของเจ้าฟ้าชายมงกุฎ(พ.ศ.2367-2394) การเสด็จเสวยราชย์ของรัชกาลที่ 4(พ.ศ. 2394 –2511) การเสด็จนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ของรัชกาลที่ 4 เหตุการณ์เหล่านี้เชื่อมต่อกับอำนาจทางการเมืองการปกครองอย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้ว่านับตั้งแต่รัชกาลที่ 4 เป็นต้นมาจนกระทั่งถึงรัชกาลที่ 6 เมืองนครปฐมเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วเรื่องราวขององค์พระปฐมเจดีย์ก็ดี องค์พระประทีปเจดีย์ก็ดี ล้วนเป็นพลังพื้นฐานทางการเมืองการปกครองทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งพลังของชาวพุทธที่ทุ่มเทและเชื่อมั่นในผู้นำที่ผ่านการศึกษาธรรมะมาอย่างแตกฉาน พื้นที่และเส้นทางอำเภอพุทธมณฑลจึงเป็นเสมือนเส้นทางเชื่อมอำนาจทางศาสนจักรกับอาณาจักรเข้าด้วยกัน การที่สุนทรภู่เดินทางไปนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์(พ.ศ.2385) และองค์พระแท่นดงรัง แสดงให้เห็นถึงทิศทางของอำนาจหรือกระแสของอำนาจทางการเมืองการปกครองที่ดึงดูดเอาผู้คนในเมืองหลวงให้ดำเนินไปตาม การขุดคลองมหาสวัสดิ์(พ.ศ. 2400-2403) เป็นอีกเหตุการณ์หนึ่งที่แสดงความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างพุทธจักรกับอาณาจักรและกลายเป็นพลังที่เกี่ยวเนื่องสิ่งอื่นๆ สืบต่อมา เช่น การเกิดวัด ชุมชน โรงเรียน เป็นสถาบันทางสังคมขึ้นในชุมชน ยิ่งเหตุการณ์การจับจองที่ดินสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ด้วยแล้วยิ่งเป็นพลังทางสังคมที่ซับซ้อนมากขึ้น ทำให้เกิดชุมชนใหม่ มีทั้งเช่าที่อยู่อาศัยและอยู่อาศัยบนพื้นที่ตนเอง เกิดตำแหน่งผู้ดูแลผลประโยชน์ในพื้นที่ที่มีอำนาจมากเนื่องจากมีความสนิทสนมกับเจ้าของที่ดินที่ซึ่งเป็นเจ้านาย นายกองบางคนมีอำนาจสามารถสร้างคอกไว้ได้ถูบ้านสำหรับขังคนที่ตนเห็นว่าผิดได้ อนึ่ง การเกิดชุมชนวัดสุวรรณารามก็ดี ชุมชนวัดมะเกลือก็ดี ชุมชนคลองโยงก็ดี และชุมชนศาลายาก็ดี เท่ากับเป็นการเพิ่มผู้นำทางสังคมขึ้น มีผู้อาวุโส มีขุน มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีลูกบ้าน มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านตามโครงสร้างทางสังคมของชุมชนทั่วไป และผู้นำเหล่านั้นก็มีหน้าที่ในการปฏิบัติต่อสังคมที่ชัดเจน ยังมีการสร้างวัดสุวรรณารามก็ดี วัดมะเกลือก็ดี วัดสาละวันก็ดี เป็นการเพิ่มผู้นำให้แก่ชุมชนให้ได้ช่วยกันทำหน้าที่สร้างสรรค์ความเข้มแข็งแก่ชุมชนมากขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้กลายเป็นพลังที่สร้างสรรค์สังคมสืบต่อมาถึงปัจจุบัน การที่มหาฤกษ์เดินทางไปนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์แล้วได้บันทึกสภาพต่างๆ ของชุมชนไว้ถือเป็นโอกาสทางสังคมที่สำคัญยิ่งที่คนรุ่นปัจจุบันได้รับทราบความเป็นไปในอดีต เป็นปัจจัยสำคัญที่เสริมสร้างความภาคภูมิใจที่เป็นชุมชนมีประวัติความเป็นมายาวนาน มีประวัติศาสตร์ให้สังคมได้รับทราบ

การขุดคลองทวีวัฒนา(พ.ศ.2421)และการสร้างทางรถไฟสายใต้(พ.ศ.2440) เป็นอีกเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นเครือข่ายทางสังคมของชุมชนและอำนาจรัฐที่เข้ามาในท้องถิ่น การตั้งถิ่นฐานที่ดี ประชากรที่ดี เริ่มมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น รัฐเข้ามาจัดการมากขึ้น เส้นทางทั้งสองสายจึงเป็นพลังให้ชุมชนเปิดตัวเองติดต่อกับชุมชนภายนอกมากขึ้น จะเห็นได้ว่าการตั้งโรงเรียนที่ดี การตัดคลองถนนหนทางที่ดี เริ่มจะต้องประสานกับหน่วยราชการเพื่อความถูก

ต้องตามกฎหมาย คลองซอยที่เชื่อมคลองมหาสวัสดิ์กับคลองโยงบางสายต้องขออนุญาตจากกรมชลประทานจึงจะขุดได้ อำนาจรัฐเข้ามามีส่วนกับชุมชนมากขึ้น มาถึงสมัยการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง(พ.ศ.2475) อำนาจทางสังคมของคนบางกลุ่มที่เคยสนิทกับเจ้าของที่ดินกลับลดถอยลงตามอำนาจของเจ้าของที่ดิน สามัญชนทั่วไปเริ่มมีอำนาจมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีเงินให้กู้ สามารถรับซื้อที่ดินมาเป็นของตนเองได้ ซึ่งกลายมาเป็นคุณูปการอันใหญ่หลวงแก่ลูกหลานในปัจจุบัน ลูกหลานบางคนขายที่ได้เงินจำนวนมากก็นำเงินส่วนหนึ่งไปถวายวัด ทำบุญอุทิศให้แก่บรรพบุรุษผู้ซื้อกรรมสิทธิ์ในที่ดินเหล่านั้นไว้ วัดหลายวัดได้รับอานิสงส์ ในทำนองดังกล่าว การตั้งโรงเรียนวัดมะเกลือ(พ.ศ.2476) โรงเรียนวัดสุวรรณาราม(ศิราภรณ์รังษสฤทธิ)(พ.ศ.2477) โรงเรียนวัดศาลาวัน(พ.ศ.2477)และโรงเรียนบ้านคลองมหาสวัสดิ์(พ.ศ.2481)คือพัฒนาการของสถาบันการศึกษาของชุมชนที่เป็นพลังสร้างสรรค์สติปัญญาแก่ผู้คนในชุมชนสืบมาถึงปัจจุบัน

กรณีเกิดน้ำท่วมใหญ่ปี พ.ศ.2485 เป็นเหตุการณ์ที่สอนให้ชุมชนต้องคิดพึ่งตนเองและไม่ประมาท ซึ่งผลจากน้ำท่วมแม้ว่าทางเศรษฐกิจจะเสียหายเป็นจำนวนมาก แต่ทางสังคมกลับเกิดพลังที่สร้างสรรค์ขึ้นหลายประการ เช่นเกิดทางเลือกในการประกอบอาชีพ เช่น มีการทำสวนขึ้นในพื้นที่ เกิดเครือข่ายความร่วมมือทางสังคมระหว่างชุมชนและราชการขึ้น ชาวบ้านหลายคนออกเงินส่วนตัวขุดคลองสัญจร หลายคนออกแรงงาน และหลายคนมอบพื้นที่ขุดคลองเป็นความร่วมมือทางสังคมของชุมชนที่สำคัญ อย่างไรก็ตามปัญหาสังคมหลายอย่างก็มีอยู่ เช่น การปล้นสถานีรถไฟศาลาวัน(พ.ศ.2490) แต่เหตุการณ์นี้ก็แสดงให้เห็นบทบาทอำนาจรัฐว่าดูแลไม่ทั่วถึง นิยมใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา โดยอาศัยระบบอุปถัมภ์เป็นเครื่องมือและเกราะคุ้มกัน และแม้ว่ารัฐและประชาชนได้ร่วมมือกัน ตั้งโรงเรียนคลองสว่างอารมณ์ (พ.ศ.2492) ขึ้นในชุมชนเพิ่มขึ้น แต่ภาพความเป็น“ชุมชนโจร”อันเนื่องมาจากการละเลยของรัฐก็ยังมีอยู่ จนกระทั่งมีการก่อสร้างพุทธมณฑล(พ.ศ.2497) และตัดถนนพุทธมณฑลสาย 4 ขึ้น ภาพชุมชนโจรเริ่มจางไป พุทธมณฑลได้สร้างภาพพจน์ใหม่ให้พื้นที่อย่างดียิ่ง แต่อย่างไรก็ตามมูขุมยังคงมีอยู่ในบางพื้นที่

อนึ่ง **การสร้างโรงเรียนบ้านคลองโยงก็ดี** (พ.ศ.2500) การสร้างสถานีเครื่องส่งวิทยุ100กิโลวัตต์(เอ.เอ็ม)ศาลาวัน(พ.ศ.2508)ก็ดีการสร้างหน่วยสื่อสารกรมตำรวจ(พ.ศ.2510) ก็ดี การสร้างวัดเทพนิมิตร(พ.ศ.2511) และวัดมงคลประชาราม (พ.ศ. 2514) ก็ดี เหตุการณ์เหล่านี้แสดงให้เห็นพลังทางสังคมของผู้นำชุมชน และพลังของพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นในชุมชน อย่างการบริจาคที่ดินสร้างวัดนับสิบไร่ ต้องมีศรัทธาอย่างแรงกล้าในพระพุทธรูป และมีความพอใจกับผู้ประสานงานให้เกิดการบริจาคเป็นอย่างยิ่ง เหตุการณ์จึงเกิดขึ้นได้ เหตุการณ์เหล่านี้ส่งผลให้ชุมชนปัจจุบันมีวัด มีโรงเรียน มีผู้นำวัด ผู้นำโรงเรียน หรือกล่าวง่าย ๆ ทำให้เกิดผู้นำทางสังคมขึ้นอีกหลายคน ทั้งสถานที่ บุคคล สถาบันทางสังคมเหล่านั้นคือพลังสำคัญของชุมชนในปัจจุบัน

การก่อสร้างมหาวิทยาลัยมหิดล ณ ศาลาวัน(พ.ศ.2514) เป็นการยกฐานะทางสังคมของพื้นที่อำเภอพุทธมณฑลให้สูงยิ่งขึ้นจากเดิม รวมถึงการเข้ามาของสถาบันการศึกษา

อื่นๆ ในระยะหลังๆ จึงทำให้ดูเหมือนว่าชุมชนพื้นที่อำเภอพุทธมณฑลถูกสถาปนาทางสังคมให้สูงขึ้นโดยอัตโนมัติ พลังของสถาบันการศึกษาดังกล่าวผลักดันให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมผสมผสานหรือผสมปนเปกันยากที่จะควบคุมทิศทางการเจริญเติบโต มาตรการทางสังคมหลายอย่างตามไม่ทัน เกิดช่องว่างทางกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความเป็นเมืองในพื้นที่ชนบท เช่น ความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเมือง ขณะที่ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เป็นแบบชนบท สิ่งเหล่านี้เป็นพลังสำคัญที่นำไปสู่การสร้างกฎเกณฑ์ทางสังคมใหม่ๆ ขึ้น และทำให้ชุมชนต้องปรับตัวในหลายด้าน

การสร้างทางสายศาลา-บางภาษี และศาลา-นครชัยศรี(พ.ศ.2514)

ช่วยแก้ปัญหาทางสังคมได้บ้างแต่ก็นำปัญหาใหม่เข้ามาด้วย เช่นค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น การสร้างสหกรณ์เพื่อการเกษตร(สปก.) (พ.ศ.2521) ช่วยจัดปัญหาความยากจนได้บ้าง ส่วนการตัดถนนสายปิ่นเกล้า-นครชัยศรี (พ.ศ.2521) ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างสังคมมากขึ้น ถนนนำพลังสร้างสรรค์ความเจริญมาสู่ชุมชนพอๆ กับพลังทำลายชุมชน ชาวบ้านส่วนหนึ่งที่ไม่มีที่ทำกิน เคยเช่าพื้นที่ทำกิน เมื่อถนนเข้ามาราคาที่ดินสูงขึ้นเจ้าของที่ดินขายที่ เจ้าของใหม่มาซื้อ เปลี่ยนสภาพการใช้ประโยชน์พื้นที่เป็นอย่างอื่น คนที่เคยอาศัยอยู่ที่นั่นก็ต้องไร้ที่อยู่ พื้นที่ที่เคยเลี้ยงควายหมดไป บางแห่งก็ปล่อยให้รกร้าง แต่ห้ามคนเอาควายไปเลี้ยง ชุมชนที่เคยให้ความสำคัญกับคลองก็แปรเปลี่ยนมาเป็นถนนหนทาง

ปัจจุบันถนนยังนำพาคนแปลกหน้าเข้าสู่ชุมชนอยู่ทุกเมื่อเชิ้อวัน

โรงเรียนรัตนโกสินทร์สมโภชน์บวรนิเวศศาลา ในพระสังฆราชูปถัมภ์ (พ.ศ.2525) เป็นสถานที่เดียวที่ลูกหลานของคนในชุมชนได้เข้าไปใช้บริการได้มาก แต่หน่วยงานอื่นๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชนต่างก็มุ่งทำงานเพื่อชาติทั้งสิ้น บุคลากรส่วนใหญ่มาเข้าเย็นกลับ น้อยคนนักจะรู้จักถึงสุขทุกข์ของคนในชุมชน หน่วยงานเหล่านี้ไม่ภาระหน้าที่ช่วยเหลือชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปอย่างไร้ระเบียบ ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ชุมชนมากมาย **ปัจจุบันชุมชนเดิมกำลังจะกลายเป็นชนกลุ่มน้อยในเรื่องต่างๆ ของท้องถิ่นแล้ว เช่น การเก็บภาษีรายได้ จำนวนประชากร การถือครองพื้นที่ เป็นต้น ภาพของชุมชนเดิมกำลังให้ความรู้สึกเป็นแหล่งเสื่อมโทรมตามกาลเวลาที่ผ่านไปและตามภาวะลักษณะรูปทรงสัณฐานของสิ่งปลูกสร้างที่เกิดขึ้นใหม่ด้วย**

องค์กรชุมชน เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล(พ.ศ.2537)โรงพยาบาลพุทธมณฑล(พ.ศ. 2537) อำเภอพุทธมณฑล(พ.ศ. 2539) เทศบาลตำบลศาลา(พ.ศ. 2542) ไม่ได้อาศัยพลังทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาเสริมสร้างความเข้มแข็งมั่นคงมากนัก ทั้งๆ ที่องค์กรเหล่านี้คือผลการแสดงออกของประวัติศาสตร์เหล่านั้น

3.5.3 ด้านวัฒนธรรมของชุมชน

ในอดีตพลังประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้ามาเป็นรากฐานด้านวัฒนธรรมของชุมชนในเรื่องต่างๆ เช่น ภูมิปัญญา เงื่อนไขหรือแรงงูใจ แบบแผนพฤติกรรม และองค์

วัตถุต่างๆ อย่างเด่นชัด เช่น ความคิด ความเชื่อ เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ในชีวิตมักเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเป็นหลัก แม้จะมีความเชื่อเรื่องอื่นๆ แต่ไม่สำคัญเท่ากับเรื่องของพระพุทธศาสนา ในครอบครัวหนึ่งๆ แม้จะมีศาลเจ้าที่ ศาลพระภูมิแล้วก็ตาม แต่บนบ้านเรือนจะต้องมีพระพุทธรูปบูชา การประกอบพิธีกรรมต่างๆ จะต้องมีพระพุทธรูปพระธรรม พระสงฆ์เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด

ปัจจุบัน เป็นที่น่าเสียดายว่า จากการศึกษาทางวัฒนธรรมต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดา ทำให้ภูมิปัญญาเหล่านี้ เปลี่ยนแปลงสูญหายไปจากชุมชนปัจจุบันมากแล้ว เป็นต้นว่า ความคิด ความรู้ หรือองค์ความรู้ ความเชื่อ ความนิยม หรือค่านิยม ความเห็น หรือ ความคิดเห็น ไม่ได้ตั้งอยู่บนรากฐานของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากนัก ยิ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไกลตัวก็ยิ่งจางไป เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใกล้ตัวก็ยังมีพลังบ้าง เช่นการสร้างพุทธมณฑล การสร้างมหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น

ด้าน **เงื่อนไขหรือแรงจูงใจ** ในอดีตเหตุการณ์ที่เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ดังกล่าวข้างต้นเข้าไปเป็นเงื่อนไขหรือแรงจูงใจที่จะกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ ที่พึงประสงค์ของบุคคล ครอบครัวและสังคม แต่ปัจจุบันสิ่งเหล่านี้อ่อนพลังไปมากแล้ว ในชุมชนปัจจุบัน **ไม่มีแบบแผนธรรมเนียมประเพณีใดๆ** ที่เกี่ยวกับอาณาจักรสุวรรณภูมิ อาณาจักรทวารวดี เมืองนครชัยศรี คลองมหาสวัสดิ์ คลองทวีวัฒนา คลองโยง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว องค์พระปฐมเจดีย์ พุทธมณฑล ฯลฯ แม้แต่การสร้างวัดอุษาคเนย์หรือเหรียญที่ระลึกถึงก็ไม่ปรากฏ จะมีก็เป็นธรรมเนียมประเพณีที่เนื่องด้วยศาสนาหรือความเชื่อในท้องถิ่น เช่น งานประจำปีวัดสุวรรณาราม ช่วงเดือนเมษายน งานประจำปีวัดมะเกลือ ปิดทองหลวงพ่อสิทธิโชค เดือนเมษายน งานประจำปีวัดมงคลประชาราม เดือนเมษายน งานประจำปีวัดสาละวัน เดือนเมษายน เท่านั้น

โดยสรุปประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแม้ว่าจะเกิดอุปการต่อชุมชนต่างๆ ในพื้นที่มากมายก็ตาม หรือต่อชุมชนและองค์กรต่างๆ ที่เข้ามาอยู่ใหม่ก็ตาม แต่เขาเหล่านั้นก็ไม่ได้แสดงอะไรว่าได้กตัญญูทดแทนต่อสิ่งเหล่านั้น เช่น ถักรัศกาลที่ 4 ไม่ทรงจับจองพื้นที่บริเวณนี้ไว้แต่แรก วันนี้ก็ไม่น่าจะมีองค์กรต่างๆ หลายองค์กรในบริเวณนี้ รวมทั้งพุทธมณฑลด้วย พลังทางประวัติศาสตร์เหล่านั้นแม้ยังคงส่งผลต่อชุมชนในท้องถิ่นแต่ก็ไม่ได้สร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนมากนัก และดูเหมือนชุมชนปัจจุบันกำลังแสดงออกในทางตรงกันข้ามด้วย

3.5.4 ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน

พฤติกรรมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทั้งในด้านการใช้ประโยชน์ การบำรุงรักษา และการอนุรักษ์และพัฒนา ซึ่งเป็นผลพวงมาจากระบบวัฒนธรรมในอดีต ได้รับอิทธิพลหรือพลังของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นต้นว่า การดูแลรักษาการใช้ประโยชน์ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรเป็นไปอย่างเคารพ ปัจจุบันเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในกรรมสิทธิ์ที่ดิน สิ่งเหล่านี้ถูกกระทำในลักษณะต่างๆ ที่แสดงให้เห็นว่าเป็นการละเลยความสำคัญ

เช่น ถมคลองบางคลอง ใช้คลองบางคลองเป็นที่ระบายน้ำเสียหรือทิ้งของเสีย ปล่อยให้คลองบางคลองตื้นเขินไม่ได้รับการขุดลอก ที่สำคัญยิ่งคือถมคลองสาธารณะมาเป็นส่วนตัว

องค์กรและหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาอยู่ในท้องถิ่นก็ไม่ได้แสดงอะไรให้เห็นว่าเข้าใจและตระหนักในความสำคัญอย่างจริงจังต่อสิ่งเหล่านั้น พฤติกรรมทางสิ่งแวดล้อมของแต่ละองค์กรในพื้นที่มุ่งหวังที่จะทำพื้นที่ในขอบเขตของตนเองให้ดี โดยไม่คำนึงถึงพื้นที่รอบข้าง พลังทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงไม่สามารถขับเคลื่อนพฤติกรรมของชุมชนในท้องถิ่นในด้านนี้ให้เป็นที่พึงปรารถนาได้

4. อภิปรายผล

จากโจทย์การวิจัยที่กำหนดไว้ว่า นับตั้งแต่ชุมชนในท้องถิ่นอำเภอพุทธมณฑลปรากฏชัดเจนนับ

(1) มีเหตุการณ์สำคัญๆ ใดบ้าง ที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นอำเภอพุทธมณฑลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมจนถือได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม พบว่า มีเหตุการณ์สำคัญต่างๆ มากมายที่เกิดขึ้นเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอำเภอพุทธมณฑล ดังแสดงไว้ข้างต้น

(2) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเหล่านั้นเป็นพลังผลักดันหรือดึงดูดหรือมีผลต่อพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร อย่างไรก็ตาม ประเด็นนี้เมื่อพิจารณาตามแนวคิดและหลักการต่างๆ ของทฤษฎีต่างๆ ที่นำมากล่าวไว้ข้างต้น พบว่า พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในพื้นที่นี้ได้รับคุณูปการจากพระพุทธศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นสำคัญ เริ่มต้นที่ท้องถิ่นหรือชุมชนถูกกระทำจากอิทธิพลของนวัตกรรม เทคโนโลยีและภูมิปัญญาตามกระแสการพัฒนาจากสังคมภายนอกชุมชน แล้วนำมาปรับเปลี่ยนเพื่อให้เกิดประโยชน์ขึ้น โดยพยายามสร้างเอกลักษณ์ของตนเองขึ้นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงบนกระแสของนวัตกรรมใหม่ จนกลายมาเป็นตัวตนของตนเอง

ที่สำคัญคือการทำที่ชุมชนอำเภอพุทธมณฑลอยู่ระหว่างกรุงเทพมหานครกับเมืองนครปฐม ที่ซึ่งด้านหนึ่งมีอารยธรรมและประวัติศาสตร์ทางพุทธศาสนาและพระมหากษัตริย์และราชวงศ์ เป็นพลังพื้นฐาน ขณะที่อีกด้านหนึ่งมีอารยธรรมเมืองทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่บูรณาการจากทั่วโลกเข้ามาครอบงำเป็นต้นแบบ บูรณาการที่เกิดขึ้นคือการพึ่งตนเองที่ต้องพึ่งคนอื่นมากขึ้น การเป็นตัวตนของตนเองที่เหมือนกับคนอื่นมากขึ้น เช่น การสร้างงานและรายได้ที่เกิดขึ้นต้องอาศัยผู้บริโภคและผลิตจากสังคมอื่นมากขึ้น แม้แต่ผู้ที่ประกอบการ ก็มาจากท้องถิ่นอื่น บุคลากรของหน่วยงานราชการมากกว่าร้อยละ 80 เป็นคนในพื้นที่อื่นๆ มาเข้าเฝ้ากลับ โรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมดไม่ได้ใช้วัตถุดิบในพื้นที่ ชุมชนต้องรับนวัตกรรมต่างๆ ที่แพร่กระจายเข้ามาอยู่ตลอดเวลา ภูมิปัญญาเดิมในท้องถิ่นหดหายไป

อย่างไรก็ตามพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอำเภอพุทธมณฑลที่เกิดขึ้นแม้ว่าเป็นผลมาจากพลังประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทั้งโดยตรงและโดยอ้อมอย่างชัดเจน แต่ยังไม่มิกิจกรรมใดในชุมชนที่แสดงให้เห็นว่าชุมชนหรือท้องถิ่นสำนึกในคุณค่าความสำคัญในประวัติศาสตร์เหล่านั้น เรื่องราวต่างๆ ไม่ได้เล่าเรียนสืบสานในโรงเรียน ในชุมชน ในสำนักงานต่างๆ คนส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ในประวัติศาสตร์เหล่านั้น

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงยังไม่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นชุมชนอำเภอพุทธมณฑลแต่อย่างใด ความรัก ความภาคภูมิใจ ความหวงแหน ความผูกพันของผู้คนที่อาศัยอยู่ต่อชุมชนหรือท้องถิ่นจึงไม่ปรากฏ ความรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ จึงถูกผลักดันให้เป็นของราชการ หรือองค์การที่เกี่ยวข้องในชุมชน ไม่ปรากฏสำนึกสาธารณะแต่อย่างใด

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

(1) มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจัดเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม หลายประการ แต่ประวัติศาสตร์เหล่านั้นยังไม่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนมากนัก คนในชุมชนไม่ได้สืบสานศึกษาเล่าเรียนแต่อย่างใด

(2) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เป็นพลังสำคัญต่อพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงชุมชน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน จนสามารถกล่าวได้อย่างชัดเจนว่าหากปราศจากประวัติศาสตร์เหล่านั้น พื้นที่อำเภอพุทธมณฑลจะไม่เจริญก้าวหน้าอย่างปัจจุบัน

(3) ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ยังไม่เห็นคุณค่าความสำคัญของประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมากนัก ไม่ได้ให้ความสำคัญในสิ่งเหล่านั้น ไม่ได้พัฒนาสิ่งเหล่านั้น ไม่ได้กตัญญูต่อดีดงามที่ต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างชัดเจน ไม่มีแม่ลายลักษณ์บันทึกเรื่องราวเหล่านั้น ไม่มีรูปเคารพหรืออนุสาวรีย์ แห่งคุณความดีของประวัติศาสตร์เหล่านั้น

ข้อเสนอแนะ

(1) ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา ควรให้ท้องถิ่นได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้มากขึ้น เพราะเท่าที่ผ่านมามีคนส่วนใหญ่ในท้องถิ่นไม่รู้ไม่ทราบเรื่องราวใดๆ ของท้องถิ่นเลยก็มี เข้ามาอยู่ สักแต่ว่าอยู่อาศัย ไม่มีส่วนร่วมใดๆ กับชุมชน

(2) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย ควรส่งเสริมให้มีการวิจัยเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับชุมชนให้รอบด้าน เพื่อจะได้องค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนไว้เป็นเครื่องมือในการพัฒนางานด้านต่างๆ มากขึ้น

บรรณานุกรม

นุกูล ชมพูนิช.

2537. วัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี. นครปฐม ; สถาบันราชภัฏนครปฐม.
ประสงค์ น่วมบุญลือ.

2540. รายงานการศึกษารวบรวมหลักฐานเกี่ยวกับเมืองเก่ากำแพงแสนของอำเภอกำแพง
แสน. กรุงเทพมหานคร ; อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

มนู วัลยะเพ็ชร.

2522. รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาทางภูมิศาสตร์เกี่ยวกับชื่อภูมิประเทศของจังหวัด
นครปฐม. นครปฐม ; คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนาม
มหาฤกษ์.

ม.ป.พ. นิราศพระปฐม. กรุงเทพมหานคร ; โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
ราชบัณฑิตยสถาน.

2521. อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร. ครั้งที่ 2.
สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม.

2540. ปฐมสภา. กรุงเทพมหานคร ; พี.เอ.ลีฟวิ่ง.
สุนทรภู่.

ม.ป.พ. นิราศพระปฐม-พระโทณ. กรุงเทพมหานคร ; โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
สำนักงานจังหวัดนครปฐม.

2541. บรรยายสรุปจังหวัดนครปฐม. นครปฐม ; สำนักงานจังหวัดนครปฐม.
เอี่ยม ทองดี และคณะ.

2539. พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอำเภอพุทธมณฑล. มหาวิทยาลัยมหิดล
: เอกสารโรเนียวในการสัมมนางานครบรอบวันสถาปนามหาวิทยาลัยมหิดล 2542.

ข้อมูลภาคสนาม :

สัมภาษณ์ผู้บอกข้อมูลหลักในชุมชนต่างๆ เช่น

นายถาวร เทียมปฐม ไวยาวัจกรวัดสุวรรณาราม นายเขียว ไทยนิยม อดีตกำนันตำบลมหาสวัสดิ์

นายจุ่น เข้มฉนิ อดีตกำนันตำบลศาลาษา เจ้าอาวาสวัดมะเกลือ ตำบลคลองโยง

เจ้าอาวาสวัดศาลาษาวัน รองเจ้าอาวาสวัดมะเกลือ ตำบลคลองโยง

พระครูนิมิตรกัลยานวัตร เจ้าอาวาสวัดเทพนิมิตร เจ้าอาวาสวัดมงคลประชาราม

พระอธิการจรรยา อนุโย เจ้าอาวาสวัดสุวรรณาราม นายบุญญเสริฐ ขงใจยุช

นายสุพจน์ แจ่มเสม ตำบลคลองโยง นายวิเชียร ยิ้มสุข ตำบลศาลาษา

ประชาชนทั่วไปในทุกชุมชน - ฯลฯ -
